

Projektrapport från Institutionen
för pedagogik

NR 2:2003

Barn i integrerade skol- verksamheter

En studie av barns aktivitets- och samspelsmönster i relation till
olika organisations- och vistelseformer

Birgitta Davidsson, Ann-Sofie Holm, Maria Reis,
Gunnel Kärrby, Solveig Hägglund

Barn i integrerade skol- verksamheter

En studie av barns aktivitets- och samspelsmönster i relation till
olika organisations- och vistelseformer

Birgitta Davidsson, Ann-Sofie Holm, Maria Reis,
Gunnel Kärrby, Solveig Hägglund

Förord till arbetsrapporter i projektet ”Lära till lärare”

Vid Högskolan i Borås, Institutionen för pedagogik, pågår sedan 1998 ett brett upplagt forskningsprojekt, ”Lära till lärare”. Projektet består av två parallella huvudstudier med det gemensamma syftet att identifiera vad som är verksamma villkor för konstruktion av en lärarroll i utbildningspraktik och yrkespraktik. Den ena studien tar sin utgångspunkt i den integrerade lärarutbildningen (förskollärare och grundskollärare 1-7) som bedrivs vid Högskolan i Borås sedan 1997. I den andra studien undersöks hur fyra lärarlag i två skolor utvecklar och etablerar lokala, integrerade skolpraktiker.

I den studie som undersöker lärarsocialisation under utbildningen används olika studerandeproducerade texter (pedagogiska ställningstaganden, dagböcker, kursutvärderingar), enkäter och intervjuer, som empiriskt underlag för olika analyser. I den studie som följer integrerad skolpraktik samlas data in under fem terminer genom intervjuer, observationer av vardagspraktiken, deltagande i personal- och planeringsmöten, samt lärarnas skriftliga reflektioner.

Projektet finansieras av Högskoleverket och Högskolan i Borås och ingår i en bredare satsning på att bygga upp och utveckla forskningsanknytningen vid institutionens lärarutbildningar. I anslutning till projektet bedrivs forskarutbildnings- och magisterstudier. Dessutom driver de projektansvariga ett av institutionens vetenskapliga kollegier, ”Kollegiet för socialisationsperspektiv på pedagogiskt arbete”. Till kollegiet hör, förutom de som arbetar inom projektet, ett tiotal av institutionens lärare, samtliga involverade i den integrerade lärarutbildningen, samt handledare från verksamheten. Inom ramen för kollegiet initieras diskussioner om projektets innehåll och närliggande frågor och här knyts projektets vetenskapliga perspektiv samman med de praktikperspektiv som kollegie-medlemmarna har erfarenhet av. I kollegiet ges också kontinuerlig rapportering om projektet och hur det fortlöper. Projektet/kollegiet har också ansvar för en vetenskaplig seminarieriserie, obligatorisk för lärarstuderande, på temat ”Det pedagogiska rummet som plats för socialisation och lärande”.

Vi som arbetar inom projektet har som ambition att fortlöpande informera om arbetet till dem som av olika skäl har intresse av att veta hur arbetet fortskrider. Istället för några få, omfattande avrapporteringar har vi valt att publicera skrifter som har karaktär av arbetsrapporter och som dokumenterar delar av det pågående bearbetnings- och analysarbetet. Av naturliga skäl får därför rapporterna varierande innehåll och varierande grad av ”vetenskaplig tyngd”.

Det är vår önskan att studenter, lärarutbildare, förskollärare/grundskollärare, forskare, politiker och anslagsgivare alla skall hitta den information de söker om projektet i våra rapporter, och att de skall inspireras till fortsatt arbete och reflektion omkring frågor som har att göra med 'hur lärare blir lärare eller utvecklas i sin lärargärning'.

I denna rapport beskrivs en kartläggning av hur integrerade verksamheter är organiserade och hur detta speglas i ett barns skolvardag. Kartläggningen visar bl.a. att ju större åldersspridning det är i grupperna desto mer splittrad blir dagen för barnen. Det innebär fler möten med olika vuxna och fler byten av grupper och skolrum. Kartläggningen visar att dagen oftast börjar med en gemensam samling, därefter delas barnen in efter ålder och verksamheten tar sig som en 'traditionell sexårsverksamhet' respektive 'traditionell skolverksamhet'. De aktiviteter där barn i olika åldrar integreras är temaarbete, utflykter och fester. Integration av barn sker sällan i läs- och skrivaktiviteter, lek eller matematiska aktiviteter.

Hemsida: www.hb.se/forskning/insti/ped/lara-t-larare/

Borås, januari 2003

Solveig Hägglund,
Birgitta Davidsson,
Marianne Dovemark,
Anita Eriksson,
Ann-Sofie Holm,
Marianne Strömberg,

Innehållsförteckning

FÖRORD	1
INLEDNING OCH SYFTE	4
Metod	5
Undersökningsgrupp	6
Bortfall	7
Analys	7
Etiska överväganden	8
RESULTAT	9
Antal barn och observationernas omfattning	9
Organisationsform – barnets hemvistgrupp	11
Barns aktivitets- och samspelsmönster under en dag	12
Schemalagda och gemensamma aktiviteter	12
Antal schemalagda aktiviteter som barnen deltog i under en dag	13
Antal olika vuxna som snavarade för schemalagda aktiviteter	14
Byten av Aktiviteter	16
Vem väljer aktiviteterna – barnet eller den vuxne?	16
Gruppen, kamrater och vuxna	17
Antal olika gruppkonstellationer som barnen deltar i, byte av grupp och antal timmer i storgrupp	17
Antalet timmar barnen visats i stor grupp	19
Ålderssammansättning i aktivitetsgruppen	19
Hur många olika kamrater har barnen kontakt med och hur väljs dessa?	20
Hur många olika vuxna möter barnen under en dag?	21
Skolans olika rum	22
Sammanfattning av resultat fördelade på olika organisationsformer	24
Sammanfattande kommentar - observationsstudierna	27
Jämförelser mellan sex- och sjuåringars skoldag	27
Sammanfattning, jämförelser, och karaktäristik av olika organisationsformer	28
Studenternas skattning av visa variabler inom det insamlade materialet	31
DISKUSSION	35
Referenser	37
English summary	39

INLEDNING OCH SYFTE

På uppdrag av skolverket och FÖSK:projektet¹ har Institutionen för pedagogik vid Högskolan i Borås genomfört en kartläggning av vad det kan innebära att vara en sex- respektive sjuåring i skolan. Syftet med kartläggningen är att ge en bild av hur olika integrerade verksamheter är organiserade och hur detta kan speglas i ett barns dag. Det som fokuseras är barns kontakter med vuxna och andra barn samt variationen av aktiviteter i förskoleklass och år 1 i grundskolan samt fritidshem. Genom att beskriva ett barns dag ges möjlighet att dels få syn på under vilka olika villkor barns lärande sker, dels att reflektera över vad detta betyder för barns utveckling. En kartläggning av detta slag ger möjlighet att lyfta fram olika villkor i relation till barnen och den integrerade verksamheten. Dattainsamlingen har skett med hjälp av studerande inom förskolläraryrket och grundskolläraryrket och genomförts i samband med verksamhetsföreläsningarna. De studerande har använt sig av två enkäter och ett observationsschema.

De skolor som använts ingår i praktikorganisationen för lärarutbildningarna vid Högskolan i Borås. Inom organisationen finns förskolor och grundskolor av olika storlek, organisation och med olika pedagogisk profil. De är belägna inom 15 av Västsveriges kommuner.² De skolor som har valts ut för denna studie har alla någon form av samarbete och samverkan mellan förskoleklass och grundskola samt fritidshem. Lärarna bildar arbetslag bestående av lärare med olika utbildningstraditioner och med olika yrkesutbildning.

Utformandet av observationsschema och enkäter samt den preliminära analysen utgår från frågeställningar om hur den verksamheten kan te sig för barn som befinner sig i olika former av organiserad samverkan mellan förskoleklass och skola. Den övergripande frågan är: Hur varierar barns erfarenheter över en dag vad gäller aktiviteter såsom lek, vila och skapande verksamhet, hur fria eller är aktiviteterna samt antalet kontakter mellan barn och mellan barn och vuxna i de organisationsmodeller som observerats? Vissa rapporter (bl.a. Haug, 1995; Davidsson, 1996; 1999; Skolverket, 2000; Pramling, 2000; Ahrnqvist, 2000) antyder att den traditionella skolverksamheten får inflytande över förskoleklassens verksamhet när dessa två integreras. Andra studier visar att lärare som arbetar i integrerad verksamhet ofta ser barnen som vinnare, och då främst sexåringen

¹ Denna studie är en del av flera studier som initierats av Skolverket. Skolverket har regeringens uppdrag att på olika sätt följa reformen med införandet av förskoleklassen som en del av den allmänna skolan.

² För att få vara praktikskola ställs krav på att det finns lärare med minst fem års yrkeserfarenhet och att dessa har gått handledarutbildning. Vissa undantag kan ibland bli nödvändiga. Alla skolor används inte vid varje tillfälle som studenter har verksamhetsföreläsningarna. Kursens innehåll avgör detta.

(Johansson, 1999; Sigurdsdotter Wiechel, 1994). Vad som då avses är främst att övergången mellan ”de olika stadierna” underlättas och blir mjukare; att sexåringarna kan möta större utmaningar och får pröva på ett mer omfattande utbud av aktiviteter och innehåll; att de äldre barnen får möjlighet till att i lekens och skapandets form bearbeta sina erfarenheter och att barn i olika åldrar både stimuleras och lär av varandra. Genom den aktuella studien vill vi ta ett första steg för att få ny kunskap och underlag för reflektion över några av de frågor som berörts ovan.

Metod

Uppgifter om verksamhetens organisation och barnens dagliga tillvaro har samlats in med hjälp av frågeformulär/enkäter (uppgift 1 och uppgift 2) och observationsschema (uppgift 3).³ *Den första uppgiften* innebar att samla in data om skolenheten och gäller storlek, stadier, geografisk belägenhet, skolledning, organisationsform och konferensorganisation. *Den andra uppgiften* utgörs av en enkät med uppgifter om verksamheten närmast barnet och gäller antal barn i och ålderssammansättning i den hemvistgrupp⁴ barnet tillhör, antal barn med invandrarbakgrund, antal vuxna i arbetslaget, deras utbildning och erfarenhet, lokalerens organisation, omfattningen av schemalagda gemensamma aktiviteter samt innehållet i dessa. Till detta kommer uppgifter om barnets vistelse i fritidshemsverksamhet, samt antal barn och vuxna i denna, innehåll i aktiviteter och relationsmönster. Till detta har ett *veckoschema* och en *lokalskiss* bifogats. En tidigare undersökning av verksamheten i 115 förskolor med hjälp av observationer genomförda av förskollärarstudierande ligger till grund för utformningen av datainsamlingen (Kärrby 1986).

Den tredje uppgiften innebar att de studerande observerade två barn var under en hel dag. Detta gjordes under januari/februari 2001. Det innebär att 119 blivande grund- och förskollärare observerade barn från förskoleklass och år 1 i grundskolan samt barn i förskoleklass eller år 1 och som också går på fritidshem. Observationerna har följt ett tidsschema och kunde antingen delas upp på flera dagar eller göras på en dag. Detta avgjordes av respektive student.

I enlighet med syftet, att kartlägga hur ett barns dag ter sig, har de studerande registrerat barnets olika aktiviteter; hur många vuxna som deltog/var ansvariga, om aktiviteten var ”styrd eller fri”, vilka andra barn som var närvarande, ålderssammansättning i barngruppen, kontakt med kamrater, hur dessa hade valts och

³ De formulär som använts för datainsamling kan fås av författarna.

⁴ Med hemvistgrupp avses den grupp där barnet ’är inskrivet’ och har sin huvudsakliga tillhörighet. Skolverket (2000) benämner samma typ av grupp för basgrupp.

vilka lokaler barnet vistades i. Efter observationerna fick de studerande ta ställning till frågor angående barnet och verksamheten som helhet. De skulle bedöma hur de trodde att barnet trivdes, om behovet av lek blev tillgodosett, vilket arbetssätt som dominerade i verksamheten, verksamhetens kontinuitet, hur bkalerna var anpassade och hur personalen trivdes. Till detta kom uppgifter om huruvida den observerade dagen var exempel på en för det observerade barnet normal dag.

Undersökningsgrupp

Datainsamlingen har ägt rum i 55 skolor och 89 klassenheter, dessa är fördelade på 13 kommuner. De flesta skolor finns inom Borås kommun (15 st.), Göteborg (8 st.), Varberg (7 st.) och Ulricehamn (6 st.). I urvalet finns både storstadsskolor och skolor på ren landsbygd. När det gäller storstad finns olika bostadsområden representerade, från innerstad till ytterområden med hög invandrartäthet. Bland skolorna finns skolor med lång erfarenhet av integration (ca 10 år), samarbete och samverkan, såväl som skolor som nyligen påbörjat detta arbete. Skolornas storlek varierar mycket, den största har 1200 elever/barn och den minsta 36. Materialet har samlats in av 56 blivande grundskollärare och 63 blivande förskollärare. Det innebär att på de flesta skolor fanns minst två studerande, en blivande förskollärare och en blivande grundskollärare. Som mest fanns åtta studerande och som minst fanns en på samma skolenhet.

Totalt har 247 barn observerats. För att inte urvalet av barn skulle påverkas av läraren utifrån dennes personliga föreställningar om barnet gjordes ett delvis slumpmässigt urval. De observerade barnen har valts utifrån att varje studerande skall observera en flicka och en pojke i sina respektive praktikklasser. Förskollärarstuderanden skulle välja barn födda 1994 och blivande grundskollärare barn födda 1993. Urvalet gjordes genom att de studerande från klassens namnlista valde den flicka respektive pojke som var född först i mars månad. Om ingen var född i mars skulle den studerande gå vidare i april osv. tills en flicka respektive pojke identifierats. De observerade barnen representerar verksamheter som totalt omfattar 2059 barn. Den studerande hade i uppgift att informera alla barnens föräldrar genom att anslå information om kartläggningen. De skulle också inhämta tillstånd från berörda föräldrar om att få göra observationen. Hur samtycke skulle inhämtas gjordes upp i samförstånd med handledaren.

Bortfall

247 observationer och enkätformulär hade lämnats in. Av dessa ingår 231 i studien. Bland de som ej används (bortfall 16 observationer) är några ofullständigt ifyllda medan andra observationer gjorts på äldre barn.⁵

Analys

Analysen av observationer och enkäter har genomförts i flera steg. Första steget i bearbetningen gjordes av den studerande som genomfört observationerna. Den bestod av en sammanställning/kvantifiering av respektive observation efter ett speciellt kodningsschema. Det av studenterna kodade materialet såväl som uppgifterna från de två frågeformulären/enkäterna har därefter matats in och bearbetats med hjälp av SPSS. Analyserna med hjälp av SPSS utgår från *ålder*, *kön* samt *organisations- och vistelseform* vilka utgjort bakgrundsvariabler vid jämförelser av aktiviteter, samspel, inflytande och delaktighet. Dessutom har det gjorts en sammanställning av de skattningar de studerande gjort av verksamheten och som antas ha betydelse för barns utveckling och lärande.⁶

I rapporten använder vi begreppen *organisationsform*, *verksamhetsform* och *vistelseform*. Organisationsform används för att beskriva hur åldersgrupperna delas in under sin skol-/förskoleklasstid. Dessa organisationsformer kan vara åldershomogena eller åldersblandade. Verksamhetsform betecknar de tre verksamheter barnen deltar i, förskoleklass, grundskola och/eller fritidshem. Vistelseform betecknar de verksamheter som respektive observerat barn har under en dag. I vårt fall kan det vara skola (förskoleklass eller grundskola) och skola + fritidshem (förskoleklass + fritidshem alternativt grundskola + fritidshem). Det är inom och mellan dessa olika sätt att organisera barnens dag som jämförelser görs.⁷

Frågor som belyses här är: Hur är verksamheten organiserad? Vilka aktiviteter förekommer? Hur ser barns vuxen- och kamratkontakter ut? Hur mycket inflytande har barnet i sin vardag i form av val av innehåll, kamrater och vuxna? Hur

⁶ I studien har vi inte använt oss av någon speciell teori vid analysen av materialet.

⁷ Kvar att bearbeta och analysera är de observationer som gjorts och som kräver en kvalitativ bearbetning med avsikt att ge "tjocka beskrivningar" av hur det kan vara att vara sex- och sju år i integrerade skolformer. Detta kan göras utifrån de olika organisationsformer som studerats vilket skulle kunna ge indikationer om huruvida det finns "någon för barnet" optimal integrationsverksamhet. Dessutom kvarstår möjligheter att analysera barns dag utifrån insamlade veckoschema och lokalskisser.

mycket schemalagda och gemensamma (integrerade) aktiviteter förekommer mellan sex- och sjuåringarna?

Etiska överväganden

De etiska överväganden som gjorts i samband med studien är att allt material behandlats utifrån de regler för anonymitet och sekretess som anges i HSFR:s (1994) anvisningar. Det innebär att namn på barn, skolor, enheter eller hemvistgrupper inte kommer att framgå i någon av de rapporteringar som kommer att göras. Observationsmaterialet har också avskiljts från uppgifter om praktikskolans namn. Ytterligare ett etiskt övervägande som gjordes var att inget barn skulle observeras utan föräldrars samtycke. För de barn som observerats har föräldrarna gett tillstånd. Ett tredje övervägande var att observationsbarnet skulle 'slumpas' i avsikt att läraren inte skulle styra observationen till ett "barn som hon/han ansåg behövde observeras".

RESULTAT

Vi vill betona den preliminära karaktären på de statistiska bearbetningarna.⁸ De siffror som presenteras skall betraktas som indikatorer på mönster och samband och som vägledande för den planerade huvudstudien. Vi inleder med basdata om antalet barn i olika åldrar, kön samt observationstidens omfattning.

Antal barn och observationernas omfattning

Sammanlagt omfattar undersökningen 231 barn observerade av 63 förskollärarstuderande och 56 grundskollärarstuderande. Barnen fördelar sig på kön och skolform enligt tabell 1.

Tabell 1. Antalet observerade barn uppdelade på kön och ålder

Kön	Sexåringar	Sjuåringar	Totalt
Pojkar	59	53	112
Flickor	63	56	119
Summa	122	109	231

Av tabellen framgår att antalet sexåringar (barn i förskoleklass) och sjuåringar (år 1) är något ojämnt fördelade eftersom det var fler förskollärar- än grundskollärarstuderande som utförde datainsamlingen. Den skillnad som finns beror också på att i gruppen studenter fanns några blivande grundskollärare som av olika skäl hade sin praktik förlagd till skolor med äldre barn (se bortfall). Antalet flickor och pojkar är i stort lika.

Barnen befinner sig i olika verksamheter i olika omfattning, vissa finns endast i skolan (förskoleklass eller år 1) andra finns både i skola och på fritidshem. Dessa båda varianter av vistelseformer⁹ hålls isär i redovisningen. Av de observerade förskoleklassbarnen var 82 % också inskrivna i fritidshemsverksamhet medan motsvarande siffra för barnen i år 1 var 67 %. I tabell 2 presenteras antalet barn som observerats i respektive vistelseform.

⁸ Fler bearbetningar skall göras av datamaterialet vid ett senare tillfälle.

⁹ Med vistelseform avser vi att ett barn antingen deltar endast i skolans (förskoleklass/grundskola) verksamhet och observeras där, eller att det deltar i verksamhet både i skola och på fritidshem.

Tabell 2. *Observationstid i genomsnitt under enbart skoltid respektive under skola/fritidshemstid fördelat på ålder*

Vistelseformer	Sexåringar		Sjuåringar	
	Antal observationer	Timmar/genomsnitt	Antal observationer	Timmar/genomsnitt
Skoltid ¹⁰	33	4.7	57	7.1
Skola + fritidshem	89	5.2	52	7.2
Summa	122		109	

Tabellen visar hur antalet observerade timmar fördelar sig mellan vistelseformer och ålder. Vi ser att fler sexåringar observerats i skola/fritidshem och fler sjuåringar i enbart skola. Sex- och sjuåringarna i enbart skolverksamhet observerades i genomsnitt nästan 5 timmar. Barn som observerades i både fritidshem och skola observerades i genomsnitt 7 timmar. Nära 40 % av barnen som var inskrivna i fritidshemsverksamhet observerades enbart i skolverksamhet. Det främsta skälet till detta finns att söka i att inte alla blivande grundskollärare observerade "sina" barn hela dagen.

Tabell 3. *Antal observerade barn uppdelade på ålder, kön och vistelseform*

Vistelseform	Sexåringar		Sjuåringar	
	Pojkar	Flickor	Pojkar	Flickor
Skoltid	15	18	27	30
Skola+ fritidshem	44	45	26	26

Av tabellen framgår att antalet observerade pojkar och flickor i respektive åldersgrupp i stort sett är jämt fördelade i de två vistelseformerna, ungefär lika många flickor och pojkar i samma åldersgrupp. En viss övervikt finns för antalet flickor i båda åldersgrupperna. Skillnader finns däremot mellan de två åldrarna och barn observerade enbart under skoltid. Det är både fler sjuårspojkar och sjuårsflickor som observerats där. Nästan dubbelt så många sexåringar av båda könen är observerade under både skoltid och fritidshemstid (se bortfall).

¹⁰ I den fortsatta resultatredovisningen används skoltid för att beteckna de observationer som genomförts under tiden för förskoleklass eller år 1. Skola används som beteckning för skola + fritidshem.

Organisationsform – barnets hemvistgrupp

Vilka olika slag av åldersgrupperingar ingår barnet i och var finns den huvudsakliga tillhörigheten, hemvisten? Utgörs den av åldershomogena eller åldersintegrerade grupper och om det senare gäller, vilka åldrar omfattas? De observerade barnen tillhör många olika grupperingar. Fördelningen av sex- och sjuåringar i olika organisationsformer samt antal barn i genomsnitt per hemvistgrupp framgår av tabell 3.

Tabell 4. Sex- och sjuåringar fördelade på organisationsform (antal och procent) samt antal barn i genomsnitt i hemvistgruppen

Organisationsform/ hemvistgrupp	Sexåringar	Sjuåringar	Totalt	Medeltal - barn/hemvist
Endast 6-åringar	63 (51%)		63 (27%)	16
Endast 7-åringar		28 (28%)	28 (12%)	19
Blandat 6 - 7-år	11 (9%)	11 (11%)	22 (10%)	26
Blandat 6- 8- år	32 (26%)	35 (32%)	67 (29%)	27
Blandat 6 – 9- år	6 (5%)	14 (13%)	20 (9%)	40
Blandat 7-9 år		8 (7%)	8 (4%)	20
Annat	11 (9%)	10 (9%)	21 (9%)	19
Summa	122 (100%)	109 (100%)	231 (100%)	

Tabell 4 illustrerar den mångfald av sätt att ordna åldersfördelningen i de hemvistgrupper som förekommer i de observerade verksamheterna. Av tabellen framgår att det är något vanligare med åldersblandade grupper i de äldre barnens hemvister. Vi ser också att en sammansättning av 6-7-8 åringar är mest förekommande.

Av tabellen framgår vidare att av barnen i förskoleklass (sexåringarna) tillhörde något mer än hälften en hemvistgrupp med enbart sexåringar (51%). En fjärdedel (26%) av dem tillhörde en hemvistgrupp med barn mellan 6 och 8 år, dvs. förskoleklass, år 1 och år 2. När det gäller barnen i år 1 (sjuåringarna) tillhörde en tredjedel (32 %) en hemvistgrupp med barn mellan 6 – 8 år och något mer än en fjärdedel (28%) ingick i grupper med enbart 7-åringar. Sammantaget ser vi att 39 % av samtliga observerade barn tillhör åldershomogena hemvistgrupper.

Medeltalet för hemvistgruppens storlek är för sexåringarna 16 och för sjuåringarna 19. Spridningen vad gäller hemvistgruppernas storlek varierade stort mellan de olika skolorna, mellan 10 och 69 barn bland sexåringarna och för sjuåringarna mellan 9 och 50. Men vi vet att variationen vad gäller organisationen av verksamheterna är stor. Detta stämmer också med Skolverkets uppgifter (1999) och officiell statistik. Den hemvistgrupp som har högst medeltal omfattar åldrarna 6-9 år. 40 barn ingår här i genomsnitt (sd. 11.6). I grupper med åldersblandningen 6 -7 åringar är medeltalet 26 barn per hemvistgrupp,

Barns aktivitets- och samspelelmönster under en dag

En första analys av observationsprotokollen gjordes genom att de studerande själva gjorde en sammanställning av sina observationer. De studerande fick också uppskatta huruvida innehållet i observationen var representativ för en normal dag för barnet. Detta gjordes utifrån erfarenheterna från den totala praktiktiden. Majoriteten av de studerande (84%) menade att den observerade dagen i hög grad var representativ. Med utgångspunkt från kodningsschemat sammanställdes resultat från tio variabler:

- antal schemalagda aktiviteter,
- antalet OLIKA aktiviteter,
- hur aktiviteterna valdes utifrån alternativet Mestadels av barnen själva, Mestadels av en vuxen, Lika ofta av barnet som av en vuxen (dvs. om aktiviteten var "styrd" eller "fri"),
- antal barn som deltog i aktiviteten,
- ålderssammansättning i den aktivitetsgrupp barnet deltog i,
- antalet kontakter med OLIKA kamrater,
- hur mycket tid som tillbringades i stor grupp,
- antalet OLIKA vuxna som barnet hade kontakt med,
- i vilken omfattning barnet valde sina kamrater själv samt
- hur många OLIKA lokaler barnet vistades i under dagen (bilaga 4).

Vid de jämförelser som gjorts utifrån dessa sammanställningar hålls barn som enbart var observerade under skoltiden och barn som observerades under skola/fritidshemstid isär. Tabell 5 och 6 visar dels omfattningen av gemensamma aktiviteter mellan förskoleklass och grundskola dels aktiviteter som barnet deltar i i relation till vistelseform.

Schemalagda och gemensamma aktiviteter

En av huvudfrågorna för studien gäller hur aktivitetsmönstren ser ut för barn i olika typer av verksamheter. I frågeformulär 1 fick de studerande uppge omfatt-

ningen av planerade schemalagda aktiviteter som var gemensamma för förskoleklass och grundskola. I tabell 5 redovisas omfattningen av gemensamma aktiviteter för den hemvistgrupp det observerade barnet tillhörde.

Tabell 5. Omfattningen av schemalagda/gemensamma aktiviteter. Antal barn och procent

Timmar per vecka	Sexåringar	Sjuåringar	Totalt
Ingen alls	13 (11%)	14 (13%)	27 (12%)
1 - 2 tim.	20 (16%)	15 (14%)	35 (15%)
3 - 5 tim.	38 (31%)	31 (28%)	69 (30%)
5 – 10 tim.	28 (23%)	33 (30%)	61 (26%)
Mer än 10 tim.	10 (8%)	6 (6%)	16 (7%)
Hela skoldagen	2 (2%)	4 (4%)	6 (3%)
Den totala dagen	11 (9%)	6 (5%)	17 (7%)
Totalt	122 100%	109 100%	231 100%

Tabellen visar att drygt hälften av de observerade barnen ingår i verksamheter med gemensamma (integrerade) aktiviteter 3 till 10 timmar per vecka. 17% ingår i verksamheter med en mer omfattande aktivitetsintegrering medan 12% inte ingår i några gemensamma aktiviteter alls.

Antal schemalagda aktiviteter som barnen deltog i under en dag

I idén om verksamhetsintegrering ligger att barn i olika åldrar som tillhör olika skolformer möts i gemensamma aktiviteter. Vi var därför intresserade av hur många och i vilka aktiviteter som sex- och sjuåringar regelbundet (schemalagt) deltar i tillsammans. Nedan följer en sammanställning av antalet aktiviteter som barnen deltog i under observationerna, vad gäller både skoltid och skola och fritidshem.

De studerande skulle också ange vilken typ av gemensamma och schemalagda aktiviteter som det rörde sig om. I de verksamheter där det fanns gemensamma och schemalagda aktiviteter var temaarbete den vanligast förekommande aktiviteten. Därefter var samlingar, utflykter och skapande verksamhet de där barn i olika åldrar integrerades. I vissa av verksamheterna utgjorde ämnen, såsom idrott, matematik och naturkunskap samt språkaktiviteter, också gemensamma in-

slag för sex- och sjuåringar. Men denna typ av gemensamma aktiviteter förekom sparsamt.

Tabell 6. Medelvärde och spridning i antal schemalagda/gemensamma aktiviteter som barn deltar i under en dag

	Skoltid		Skola + fritidshem	
	Sexåringar	Sjuåringar	Sexåringar	Sjuåringar
Medelvärde	7.9	7.7	8.3	10
Standardavvikelse	2.6	2.7	3.3	3.7
Högst antal	13	16	17	19
Lägst antal	4	3	3	4

Som framgår av tabellen deltar barn i nästan 8 schemalagda aktiviteter i genomsnitt under skoltid och mellan 8 och 10 under en heldag. Antalet kan emellertid variera mellan 3 och 19. Medelvärdet för sexåringarna var omkring 8 vare sig de observerades under skoltid eller skola + fritidshemstid. För sjuåringarna hade de barn som observerades under skola + fritidshemstid något fler gemensamma aktiviteter (10) än de som enbart observerades under skoltid (nära 8). Antalet aktiviteter var alltså något högre bland sjuåringar som även deltog i fritidshemsverksamhet något som kan förklaras av den längre vistelsetiden.

Antal olika vuxna som ansvarade för schemalagda aktiviteter

I några tidigare studier har man diskuterat problem förenade med att barn i integrerade verksamheter möter allt för många olika vuxna under sin dag (Skolverket 1999; 2000). I den här aktuella studien observerades hur många olika vuxna som ansvarade för de schemalagda aktiviteter som förekom. Detta gör det möjligt att få kunskap om hur många olika vuxna som barnet möter varje dag, i förskoleklass, skola och ev. fritidshem. I tabell 7 visas antalet ansvariga vuxna för de aktiviteter som barnet deltog i under den observerade dagen.

Tabell 7. *Medelvärden, spridningar och högsta respektive minsta antalet olika vuxna som ansvarar för de aktiviteter som barnet deltar i*

	Endast skola		Skola/fritidshem	
	Sexåringar	Sjuåringar	Sexåringar	Sjuåringar
Medelvärde	3.3	2.6	3.5	4.0
Standardavvikelse	1.6	1.3	1.6	1.9
Högst antal	9	7	11	10
Lägst antal	1	1	1	1

För barnen som observerades endast under skoltiden var det något fler olika vuxna som var ansvariga för sexåringarnas aktiviteter än för sjuåringarna. Detta kan tolkas som att "personaltätheten" är större för sexåringarna än för sjuåringarna. Av tabellen ser vi att spridningen är stor i alla grupper. Det finns grupper med upp till 11 ansvariga vuxna. Dessa fall indikerar att man bör studera observationsprotokollen för att undersöka hur vuxna används i olika organisationsformer för att kunna se deras eventuella betydelse för verksamheten. T.ex. vilken roll har olika vuxna i åldershomogena eller åldersblandade grupper? Vilken betydelse har åldersspridningen i de åldersblandade grupperna för antalet vuxna i de olika grupper där barn vistas?

För barnen som observerades i både skola och fritidshem finns något fler vuxna i sjuåringarnas aktiviteter jämfört med sexåringarnas. Sexåringarna hade ungefär samma antal vuxna ansvariga oavsett om de gick i fritids eller ej medan sjuåringarna i skola och fritidshemsgruppen mötte fler vuxna än de som enbart observerades under skoltid. Detta kan möjligen förklaras av att den personal som tjänstgör i förskoleklass också i regel finns med i fritidshemmet. Tidigare studier har visat att det är vanligt att förskollärare har sin tjänstgöring förlagd både till förskoleklass och fritidshem medan grundskollärare inte har det (Skolverket 1999; 2000).

Byten av aktiviteter

Tabell 8. Medeltal och spridning samt högsta och lägsta antal byten av aktiviteter

Byten av aktiviteter	Skoltid		Skola/fritidshem	
	Sexåringar	Sjuåringar	Sexåringar	Sjuåringar
Medeltal	16	16	19	20
Standardavvikelse	6.1	8.7	7.8	9.3
Högsta	33	39	40	40
Lägsta	8	4	7	6

Antal aktiviteter och BYTEN av aktiviteter varierade mellan de observerade verksamheterna. Antal byten av aktivitet varierade från 4 till 40. En genomläsning av några observationsprotokoll tyder på att de studerande kan ha uppfattat begreppet aktivitet på olika sätt. Det innebär att definitionen av vad aktivitet innebär varit oklar. En närmare analys av protokollen kan förklara den stora variationen och samtidigt ge stoff till mer eller mindre detaljrika beskrivningar av hur olika barns dag ser ut i olika typer av verksamheter.

Tabellen visar att sex- och sjuåringar observerade endast under skoltid byter aktivitet ungefär lika ofta. En liten skillnad finns mellan sex- och sjuåringarna som observeras i både skola och fritidshem, men skillnaden är liten. Cirka hälften av både sex- och sjuåringar byter aktivitet mindre än 15 gånger under skoltiden. Fler sjuåringar byter aktivitet mindre än 10 gånger och fler sexåringar byter aktivitet mellan 10 och 15 gånger. Barn observerade både i skola + fritidshemstid byter naturligt nog aktiviteter fler gånger. Hälften av sjuåringarna och 30 % av sexåringarna byter aktivitet mer än 25 gånger.

Vem väljer aktiviteterna - barnet eller den vuxne?

En av våra frågor handlar om vem som styr vilka aktiviteter barnen deltar i. De studerande skulle i observationerna uppge om det var den vuxne, barnet själv eller båda i samråd som bestämde. Nedan visas vem som huvudsakligen "bestämde" aktivitet. I denna fråga har vi gjort en uppdelning mellan skoltid och fritidshemstid och de olika verksamhetsformerna.

Tabell 9. Antal och procentuell fördelning av barn vars aktiviteter valts av Barnet själv, Den vuxne eller Både/och under skoltid och i fritidshem

Vem väljer aktivitet?	Skola alt. förskoleklass		Fritidshem	
	Sexåringarna	Sjuåringarna	Sexåringarna	Sjuåringarna
Barnet självt	34 (28 %)	15 (14 %)	77 (90%)	45 (87%)
Den vuxne	52 (42 %)	68 (63 %)	1 (2%)	3 (6%)
Både / och	36 (30 %)	25 (23 %)	8 (9%)	4 (7%)
Summa	122 (100 %)	102 (100 %)	86 (100%)	52 (100%)

Vem som väljer aktiviteter skiljer sig åt mellan sex- och sjuåringar när det gäller framförallt tiden i skolan, d v s förskoleklass/grundskoletiden. Bland sjuåringarna väljer den vuxne mestadels vilka aktiviteter barn ska delta i, det gäller i 63 % av fallen under skoltid. Även bland sexåringar är det mestadels den vuxne som väljer men både barnets egna val och val i samspel mellan barn och vuxna är högre för sexåringarna än för sjuåringarna hos vilka vuxenstyrningen dominerar. Observationer från fritidshemstid visar att det är barnen själva som vanligtvis väljer aktivitet. Det är marginella skillnader mellan åldrarna. Den stora skillnaden finns mellan verksamhetsformerna skola (förskoleklass och grundskola) och fritidshem.

Gruppen, kamrater och vuxna

Antal olika gruppkonstellationer som barnen deltar i, byte av grupp och antal timmar i storgrupp

Studien omfattade också information om hur många olika grupper och byten av grupper som barnet deltar i under en dag. I tabell 10 presenteras hur många olika gruppkonstellationer (grupper med olika sammansättning) de observerade barnen vistas i under en dag.

Tabell 10 Antal grupper med olika sammansättning som barnet deltar i under en dag i genomsnitt, spridningar samt högsta och lägsta antal

	Skoltid		Skola + fritidshem	
	Sexåringar	Sjuåringar	Sexåringar	Sjuåringar
Medelvärde	5.2	4.7	5.4	6.2
Standardavvikelse	3.3	3.4	3.9	3.9
Högst antal	14	15	16	17
Lägst antal	1	1	1	2

Antalet olika gruppkonstellationer som barnen deltog i varierade mellan 4 och 5 i genomsnitt för skoltiden och mellan 5 och 6 bland de barn som observerades både i skola och fritidshem. Sjuåringar som observerades både i skola och fritidshem deltog i något fler grupper med olika sammansättning av barn än de som inte gick i fritidshem, vilket kan synas naturligt. Detta förhållande gällde emellertid inte sexåringarna. Dessa deltog i genomsnitt i ungefär lika många grupper med olika sammansättning oavsett de gick på fritidshem eller ej. Resultaten kan tyda på att sexåringarna i högre utsträckning deltar i samma grupper i förskoleklassen som i fritidsverksamheten. En förklaring kan vara att bland de observerade kommunerna finns kommuner där sexåringarna räknas till förskolan och därför börjar sin dag i sin sexårsgrupp i förskolan, går med sin sexårsgrupp till skolan och återvänder med den till förskolan. I vissa skolor utgör också förskoleklassen en egen verksamhet under hela dagen. Även här är spridningen stor i samtliga grupper.

I observationerna registrerades också hur många BYTEN av grupp som barnet gjorde. Siffrorna här var något högre än antalet gruppkonstellationer som barnen deltog i. Antalet varierade mellan 5 och 8 byten för barn som observerades enbart under skoltid och mellan 8 och 9 för barn som observerades även på fritidshemmet. Ingen skillnad fanns mellan sex- och sjuåringar. Spridningen i dessa mått var emellertid också stor. Vid en närmare analys av observationsprotokollet kan ges mer information om när och hur bytena sker och orsaken till bytena, t ex om byten av grupp främst sker under raster och fri lek eller i "klassrumsarbetet", om det är barnens fria val eller föranlett av beslut från den vuxne.

Antalet timmar barnen vistas i stor grupp

Under sin dag i de olika verksamheterna vistas barnen i olika stora grupper, grupper som dels är bestämda av vuxna dels av barnen själva. I observationerna registrerades hur länge barnen vistades i stor grupp. Med stor grupp avser vi i detta fall grupper med 15 eller fler barn tillsammans i en aktivitet med en viss varaktighet. Det kan gälla t.ex. samling, lek eller musikaktivitet.

Tabell 11. Antal timmar under en dag som barnen vistas i stor grupp (mer än 15 barn). Antal och procent

Tid i stor grupp	Skoltid		Skola + fritidshem					
	Sexåringar		Sjuåringar		Sexåringar		Sjuåringar	
0-2 timmar	17	(52%)	23	(42%)	28	(33%)	28	(19%)
3-5 timmar	11	(33%)	32	(58%)	35	(41%)	30	(58%)
6-8 timmar	5	(15%)			22	(26%)	11	(21%)
9 timmar							1	(2%)

Av tabellen framgår att det finns vissa skillnader mellan åldersgrupperna vad gäller vistelsetid i stor grupp. Nästan hälften av sexåringarna och 58 % av sjuåringarna vistades mer än 3 timmar i stor grupp per dag under skoltid. Under en heldag vistades 67 % av sexåringarna och 81 % av sjuåringarna mer än 3 timmar i storgrupp. De barn som observerades enbart under skoltid, såväl sex- som sjuåringar, hade en genomsnittstid på omkring 3 timmar i stor grupp. Barn som observerats hela dagen inklusive fritids, deltog i genomsnitt ungefär 4 timmar i stor grupp. Detta gäller för både sex- och sjuåringar.

Ålderssammansättning i aktivitetsgruppen

I flera av de studerade verksamheterna är hemvistgrupperna organiserade med barn i olika åldrar. De studerande har även observerat och registrerat vilka åldrar som ingår i det observerade barnets olika aktivitetsgrupper. I integrationsreformen ligger implicit att verksamheten bör organiseras i åldersblandade grupper. De studerande har registrerat vilken ålderssammansättning den aktivitetsgrupp har som det observerade barnet deltar i. Detta redovisas i tabell 12.

Tabell 12. Ålderssammansättning i aktivitetsgrupper fördelade på verksamhetsform och ålder. Antal och procent

	Skoltid		Fritidshemstid	
	Sexåringar	Sjuåringar	Sexåringar	Sjuåringar
Blandade åldrar	29 (24 %)	60 (55%)	72 (82%)	42 (84%)
Samma ålder	77 (63 %)	33 (30 %)	10 (11%)	5 (10%)
Både/och	16 (13 %)	16 (15 %)	6 (7%)	3 (6%)
Summa	122 (100 %)	109 (100 %)	88 (100%)	50 (100%)

Av tabellen framgår att ålderssammansättningen i de grupper där barnen deltar i olika aktiviteter skiljer sig tydligt åt mellan sex- och sjuåringarna. Av barnen observerade under skoltid deltar två tredjedelar av sexåringarna mestadels i grupper med barn i samma ålder medan mindre än en tredjedel av sjuåringarna deltar i aktiviteter med barn i samma ålder. Mer än hälften av dessa deltar således mestadels i aktiviteter med blandade åldrar. Även detta resultat tyder på att barnen i förskoleklassen inte får tillfälle att delta i aktiviteter i åldersblandade grupper i lika hög utsträckning som barnen i år 1 i grundskolan. Verksamheten i förskoleklassen synes vara riktad mot aktivitet i storgrupp och i mindre grad integrerad med barn i olika ålder. Av barn observerade under skola + fritidshemstiden deltar över 80 % i aktiviteter med barn i blandade åldrar, detta gäller för både sex- och sjuåringar.

Hur många olika kamrater har barnen kontakt med och hur väljs dessa?

Tabell 13. Antal i genomsnitt och variationen samt högsta och lägsta antal kamratkontakter fördelade på ålder och vistelseform

	Skoltid		Skola + fritidshem	
	Sexåringar	Sjuåringar	Sexåringar	Sjuåringar
Medelvärde	11,1	12	13	13.8
Standardavvikelse	4.7	6.2	5.4	5.9
Högst antal	26	35	30	30
Lägst antal	4	4	2	5

Det skiljer mycket mellan det högsta och det lägsta antalet kamratkontakter som observerats för både sex- och sjuåringar och i båda vistelseformerna. Något barn har endast kontakt med 2 olika kamrater under en dag medan andra kan ha kontakt med upp till 35 olika kamrater. Den stora variationen kan påverkas av att studerande kan ha tolka begreppet kamratkontakt på något olika sätt. Det innebär att det här finns en viss osäkerhet i tolkningen. Barn observerade under enbart skoltid hade något färre kontakter i genomsnitt än barn observerade hela dagen men skillnaden är inte särskilt stor. Antalet BYTEN av kamrater är ungefär detsamma för båda åldrarna. En närmare analys av protokollen skulle kunna ge en tydligare bild av innehåll och typ av kamratkontakt.

I vilken utsträckning väljer barn själva sina kamrater och hur ofta är det de vuxna som väljer de kamrater barn samspelar med? Antalet aktiviteter där val av kamrater varierar framgår av tabell 14.

Tabell 14. Val av samspelskamrater i aktiviteter fördelad på verksamhetsform. Antal och procent

	Skoltid		Fritidshemtid	
	Sexåringar	Sjuåringar	Sexåringar	Sjuåringar
Barnets val	94 (77%)	78 (71%)	84 (96%)	52 (100%)
Vuxnas val	10 (8%)	16 (15%)	1 (1%)	
Både / och	18 (15%)	15 (14%)	3 (3%)	
Totalt	122 (100%)	109 (100%)	88 (100%)	52 (100%)

Resultaten visar att majoriteten av barn observerade under skoltid får välja samspelskamrater själv. Bland sjuåringarna är det något vanligare att de vuxna väljer kamrater än bland sexåringar. Samma andel sex- och sjuåringar väljer samspelskamrater i samråd med den vuxne. Observationerna visar att det finns en skillnad mellan de två verksamhetsformerna så att under fritidshemtid väljer barnen mestadels sina kamrater själva. Barn har alltså större frihet att välja vem man samarbetar/umgås med under fritidshemtid än under skoltid.

Hur många olika vuxna möter barnen under en dag?

I de olika organisationsformer som förekommer i materialet möter barn många fler *olika vuxna* än de har gjort i de traditionella skolformerna. Därför är det viktigt att veta hur många olika kontakter barn måste skapa under sin vistelsetid i

skola och fritidshem. I tabell 15 visas hur antalet vuxenkontakter fördelar sig på de två vistelseformerna.

Tabell 15. Antalet vuxna som barn har kontakt med i genomsnitt, fördelade på vistelseformer och ålder samt högsta och lägsta antal

	Skoltid		Skola + fritidshem	
	Sexåringar	Sjuåringar	Sexåringar	Sjuåringar
Medelvärde	3.4	3.4	4.1	4.4
Standardavvikelse	1.5	1.9	1.5	1.5
Högsta	8	10	9	9
Lägsta	1	1	1	2

Tabellen visar att både sex- och sjuåringar i genomsnitt möter 3 vuxna under skoltid och 4 vuxna under hela dagen. Antalet vuxna ett barn möter kan emellertid variera mellan 1 och 10. Skillnaden mellan högsta och lägsta värde är för enbart skola mellan 1 och 8 (6 år) och mellan 1 och 10 (7år) för barn observerade i enbart skola. För barn observerade i skola/fritidshem gäller mellan 1 och 9 (6 år) respektive mellan 2 och 9 (7 år).

Skolans olika rum

De flesta integrerade verksamheter är belägna i skolans lokaler och förskoleklassen har flyttat in i skolans mer traditionella klassrum (Skolverket 2000). Vi fann det därför av intresse att få kunskap om de olika rummens utseende samt hur dessa används i de här studerade verksamheterna. De studerande har observerat i vilka olika rum barnen vistas samt markerat hur många byten av rum som barnet gör under en dag. Detta redovisas i tabell 16.

Tabell 16. Antalet rum barnen vistas i fördelade på verksamhet och ålder

	Skoltid		Skola + fritidshem	
	Sexåringar	Sjuåringar	Sexåringar	Sjuåringar
Medelvärde	5.5	4.7	6.0	5.9
Standardavvikelse	1.4	1.5	1.9	1.6
Högsta	8	8	12	10
Lägsta	3	3	2	1

Barn observerade under enbart skoltid vistas i ungefär 5 olika rum under en dag, sexåringarna i något fler i genomsnitt än sjuåringarna. Detta kan bero på att barn i förskoleklass har fler rum tillgängliga i sin hemvist. Däremot byter alla barnen rum dubbelt så ofta i genomsnitt, sexåringarna 10 gånger och sjuåringarna 8 gånger. Barn observerade i både skola och fritidshem vistas i obetydligt fler lokaler, 6 olika lokaler, samma gäller för sex- och sjuåringar, vilket tyder på att skolans och fritidshemmets lokaler ofta sammanfaller. De lokalskisser och ritningar som finns i materialet kan analyseras ur flera olika aspekter för att få ytterligare kunskap om hur de olika rummen används och av vem. Lokalskisserna visar hur rummen är möblerade samt vilka olika material som finns att tillgå för barnen.

Sammanfattning av resultat fördelade på olika organisationsformer

I de tre följande tabellerna presenteras en sammanställning över olika data. I tabell 17 presenteras medeltal för de olika variabler som undersökts. I tabell 18 och 19 presenteras en sammanställning över vem (barnet eller den vuxne) som bestämmer aktiviteter och kamrater fördelat på verksamhetsform och organisationsform samt i relation till barnens ålder. Tabell 18 behandlar skoltid och tabell 19 fritidshemstid.

Tabell 17. Sammanställning över observationsdata i förhållande till organisationsmodeller i termer av åldershomogena och åldersblandade hemvistgrupper. Värdet som presenteras är medeltal för hela gruppen barn i respektive organisationsform. n=231

Organisationsform	Antal vuxna ansvariga	Vuxenansvar	Antal grupp-konstellationer	Byten av grupper	Timmar i stor-grupp	Schemalagda aktiviteter	Byten av aktiviteter	Antal kamrater	Byten av kamrater	Antal lokaler	Byten av lokaler
Endast 6-åringar, n=63	3.2	3.7	4.3	6.2	4.1	7.7	17,4	12.5	12.8	5.6	11.8
Endast 7-åringar, n=30	2.8	3.4	4.7	5.4	3.8	9.2	20.1	11.6	13.0	4.7	9.0
Blandat 6-7 år, n=22	3.0	4.5	5.4	6.2	3.5	6.8	11.3	12.2	9.4	5.3	8.2
Blandat 6-8 år, n=67	3.7	4.2	6.9	8.8	3.2	9.7	19.1	13.1	14.2	5.8	11.0
Blandat 6-9 år, n=20	4.1	4.6	5.9	8.5	2.9	7.5	18.5	13.3	12.8	6.1	11.5
Blandat 7-9 , n=8	2.7	3.1	3.6	5.6	3.5	8.7	17.4	14.0	9.4	4.4	7.1
Annan form, n=21	3.4	3.6	4.8	7.4	3.1	8.0	19.5	14.7	11.1	6.6	13.3

Tabellen visar en sammanställning av de variabler som ingår i studien och hur dessa förhåller sig till de organisationsformer de observerade barnen ingår i.

Dessa finns redovisade på olika sätt och i relation till olika variabler i resultatdelen.

I tabell 18 och 19 görs en jämförelse mellan de två verksamhetsformerna skoltid och fritidshemstid i förhållande till organisationsformen, åldershomogent och åldersblandat. Det som jämförs är Vem som bestämmer/väljer vilka aktiviteter barnen skall delta i och Vem som bestämmer/väljer vilka kamrater barnen skall umgås med i olika slag av aktiviteter. Variabler som jämförs är *Barnet självt*, *Den vuxne* och *Både/och*, dvs. att barn och vuxna bestämmer i samspel. Det arbetssätt/metodik som används bedöms av de studerande tillhöra den tradition där barnet åldersmässigt hör hemma, förskolan respektive skolan.

Tabell 18. Vem bestämmer/väljer aktiviteter och kamrater. Fördelat på organisationsform (hemvistgrupp), verksamhetsform/skola och ålder (sex- och sju år). n=231

Verksamhetsform	Organisationsform	Vem bestämmer aktiviteter?			Vem bestämmer kamrater?		
		Tabell 10			Tabell 13		
		Barnet självt	Den vuxne	Både/och	Barnet självt	Den vuxne	Både/och
Skoltid	Endast 6-åringar	30.6%	35.5%	33.9%	83.9%	3.2%	12.9%
	Endast 7-åringar	16.7%	80.0%	3.3.0%	66.7%	13.3%	20.0%
	Blandat 6-7 år		54.5%	27.3%	81.8%	9.1%	9.1%
	-94						
	-93	18.2%	72.7%	27.3%	90.9%		9.1%
	Blandat 6-8 år	25.0%	56.3%	18.8%	65.6%	15.6%	18.8%
	-94						
	-93	17.1%	45.7%	37.1%	68.6%	29.0%	11.4%
	Blandat 6-9 år	50.0%	50.0%		50.0%	33.3%	16.7%
	-94						
-93	53.8%	46.2%		78.6%	14.3%	7.1%	
Blandat 7-9	12.5%	75.0%		75.0%	12.5%	12.5%	
-94							
Annat	45.5%	27.3%	27.3%	81.8%	20.0%	18.2%	
-94							
-93	30.0%	60.0%	10.0%	60.0%		20.0%	

Tabell 19. Vem bestämmer/väljer aktiviteter och kamrater fördelat på organisationsform (hemvistgrupp), verksamhetsform/fritidshem och ålder (sex- och sju år). n= 141

Verksamhetsform	Organisationsform	Vem bestämmer aktiviteter?			Vem bestämmer kamrater?		
		Tabell 10			Tabell 13		
		Barnet själv	Den vuxne	Både/och	Barnet självt	Den vuxne	Både/och
	Endast 6-åringar	90.7%		9.3%	93.2%		6.8%
Fritidshemstid	Endast 7-åringar	100.0%			100.0%		
	Blandat 6-7 år -94	40.0%		60.0%	100.0%		
	-93	50.0%		50.0%	100.0%		
	Blandat 6-8 år -94	92.0%	4.0%	4.0%	96.2%	3.8%	
	-93	76.5%	17.6%	5.9%	100.0%		
	Blandat 6-9 år -94	100.0%			100.0%		
	-93	100.0%			100.0%		
	Blandat 7-9 -94	100.0%			100.0%		
	-93						
	Annat	100.0%		121.5%	100.0%		
		87.5%			100.0%		

När det gäller jämförelsen mellan vem som bestämmer aktiviteter, vad man skall arbeta/leka med respektive kamrater, vem man kan göra saker tillsammans med, i förhållande till verksamhet finns skillnader. I skolverksamheten (tabell 18) har de vuxna stort inflytande över innehåll och arbetsformer. En skillnad finns mellan barnen där sexåringarna har mer inflytande än de äldre barnen. När det gäller vem barnet skall vara tillsammans med har de själva mer inflytande än över innehåll och aktiviteter. I gruppen sex och sju år har sjuåringarna mer eget inflytande på innehållet. En annan trend visar sig i att ju fler åldrar i samma klass ju mer får barnen bestämma aktiviteter själva. Detta kan möjligen relateras till det s.k. egna arbetet. Observationerna tyder på att skolbarnen arbetar mer individuellt men inom klassens ram medan sexåringarna gör samma sak i hela gruppen – samtidigt.

Observationerna från fritidshemstiden (tabell 19) visar en annan bild. Barnet har stort inflytande över innehållet men framförallt över vilka samspels/lekkamrater man har. De två tabellerna kan sägas visa på två kontrasterande pedagogiska verksamheter – en styrd av den vuxne och en styrd av barnet. Variationen i gruppindelningarna indikerar att antalet barn i aktuella åldersgrupper styr vilka olika organisationsmodeller som finns på en skola eller inom ett rektorsområde. Detta förstärks av att det på större skolor finns flera olika organisationsmodeller.

Sammanfattande kommentar – observationsstudierna

Jämförelser mellan sex- och sjuåringars skoldag

De observerade 231 barnen representerar verksamheter där totalt 2059 barn ingår.

- Hälften av sexåringarna vistas i *åldershomogena* klasser mot en fjärdedel av sjuåringarna (tabell 4).
- Hemvistgruppens storlek varierade mellan 8 och 69 barn för sexåringarna och 9 till 50 barn för sjuåringarna.
- Omfattningen av gemensamma schemalagda aktiviteter var ungefär densamma för sex- och sjuåringar. För hälften av barnen var 3-8 gemensamma aktiviteter per vecka schemalagda (tabell 5).
- Barnen deltog i genomsnitt i cirka 8 gemensamt schemalagda aktiviteter per dag under skoltid (tabell 6). För dessa ansvarade i genomsnitt 2-3 vuxna (tabell 7).
- Både sex- och sjuåringar vistades i cirka 5 olika gruppkonstellationer i genomsnitt under en skoldag. För heldagsbarn var det 6 olika gruppkonstellationer (tabell 11).
- Nästan hälften av sexåringarna och 58 % av sjuåringarna deltog mer än 3 timmar i storgruppsverksamhet per dag under skoltid. Under en heldag deltog 67 % av sexåringarna och 81 % av sjuåringarna mer än 3 timmar i storgruppsverksamhet.
- Mer än hälften av sjuåringarnas aktiviteter skedde tillsammans med barn i *olika åldrar* jämfört med knappt en fjärdedel av sexåringarnas (tabell 12).

- Sjuåringarnas aktiviteter var *vuxenstyrda* i högre grad (68%) än sexåringarnas (42%) (tabell 11). Detta kan jämföras med en undersökning av 5-6-åriga barn i daghem och deltidsgupper i mitten av 80-talet. Den studien visade att cirka 40 % av aktiviteterna var barnstyrda i denna studien är det 68 respektive 42%. Detta tyder på att både sexåringarnas och sjuåringarnas aktiviteter i den här presenterade undersökningen är något mera vuxen- och samspelsorienterad (Kärrby 1986).
- Sexåringarnas aktiviteter var barnstyrda i högre grad än sjuåringarnas, 20 %, mot 14 % (tabell 9).
- Både sex- och sjuåringar mötte i genomsnitt 3-4 vuxna per dag. Vissa barn kunde möta upp till 10 vuxna per dag (tabell 15).
- Skillnaden mellan barn som deltog både i skola (förskoleklass och fritidshem) jämfört med dem som observerats endast under skoltid är inte så stora vad gäller såväl antal aktiviteter som kontakter med vuxna och andra barn. Däremot bestämde både sex- och sjuåringar betydligt mer själva under vistelsen på fritidshemmet än i skolan. Detta gällde både val av kamrater, innehåll och vuxenkontakter.

Sammanfattning, jämförelse och karakterisering av de olika organisationsformerna

Modell förskoleklass

Undersökningen omfattar 62 barn (52 % av de observerade barnen) som vistas i förskoleklass, dvs. åldershomogena klasser med enbart sexåringar. Gruppstorleken var i genomsnitt 16 barn (s.d. 5.3). Barnen vistades mest i storgrupp hela dagen. Det var få smågrupper, smågruppsorganisation var således ovanlig. Beslutsmönstret var jämt fördelat mellan barn och vuxna. Barn bestämde själva 31 % av aktiviteterna, vuxna bestämde 35 % och man bestämde tillsammans 31%. Barnen tog mer egna initiativ i förskoleklass än i övriga organisationsformer samtidigt som det var en dominans av vuxenstyrning eller styrning i samråd mellan barn och vuxen. Antal ansvariga vuxna är i genomsnitt 3.2 och högre än i en åldershomogen "förstaklass".

Modell åldershomogen år 1

I undersökningen ingick 30 observerade barn i denna organisationsform. Gruppstorleken var i genomsnitt 19 barn (s.d. 5.4). Färre vuxna än i andra organisationsmodeller var ansvariga för verksamheten och det var mindre samspel mel-

lan barn och vuxna vilket kan förklaras av den lägre personaltätheten. Storgruppsverksamhet dominerade. När smågruppsverksamhet förekom var denna relativt stabil, det var få byten av gruppkonstellationer. Många olika aktiviteter som var schemalagda och många byten av aktiviteter förekom. Det var en hög grad av vuxenstyrning. 80 % av aktiviteterna var vuxenstyrda, 17 % barnstyrda och i endast 3 % av aktiviteterna bestämde man tillsammans. Mesta delen av verksamheten förekom i klassrummet. Man bytte inte lokaler så ofta.. Det pedagogiska mönstret liknade verksamheten i en traditionell "första-klass.

Modell åldrarna 6-7

I undersökningen ingick i denna modell endast 22 observerade barn, 11 sexåringar och 11 sjuåringar. I genomsnitt var det 26 barn per grupp men variationen var mycket stor (s.d. 13.4) och i antal kunde grupperna variera från cirka 13 till 40 barn per grupp. Det var i genomsnitt 3 vuxna ansvariga och det var fler kontakter mellan barn och vuxna än i övriga modeller. Det var relativt sett något färre schemalagda aktiviteter i genomsnitt och färre byten av aktiviteter. Kamratkontakten var stabil, d v s det var ej heller så många byten av kamratkontakter. Barnen bestämde inte själva särskilt mycket, val av aktiviteter skedde mer i samråd med vuxna. Sexåringarna bestämde aktiviteterna själva lite mer än sjuåringarna. Vuxenstyrda aktiviteter var 55 % bland sexåringarna och 73 % bland sjuåringarna. Båda åldersgrupperna bestämde lika ofta i samråd med vuxna, 27 %. Denna "integrerade" modell kännetecknas således av både flexibilitet och stabilitet och förefaller ha integrerat förskolans och skolans pedagogik.

Modell 6-8 år

I undersökningen omfattade denna modell 67 observerade barn. Det var många barn i hemvistgrupperna. Gruppstorleken var i genomsnitt 27 barn, s.d. 5.6. Fler-talet grupper varierade mellan cirka 20 och 35 barn. Många vuxna var ansvariga tillsammans, 3.7 i genomsnitt. Barnen deltog i fler olika gruppkonstellationer och det var fler byten av grupp än i andra modeller. Barnen var ofta organiserade i smågrupper och det var få timmar i storgrupp. Barnen deltog i många schemalagda aktiviteter och det var många byten av aktiviteter och även många kamratbyten. Sexåringarna såg ut att få inordna sig i skolliknande verksamhet, det var vanligare att vuxna styrde sexåringarnas aktiviteter, 56 %, än sjuåringarnas, 46 %, vars aktiviteter i högre grad bestämdes i samråd med vuxna. Av sexåringarna bestämde emellertid en fjärdedel själva aktivitet vilket tyder på att det i vissa grupper var mer fri aktivitet bland dessa. Modellen kännetecknas av stor rörlighet och organisatoriskt differentierad verksamhet. Skillnaderna i besluts-mönstret för sex- och sjuåringar kan tyda på att det fanns sexåringar som inte var "integrerade" i samma utsträckning som övriga åldrar. En närmare analys av

protokollen skulle kunna belysa såväl variationen i innehåll och struktur i det pedagogiska arbetet inom modellen.

Modell 6-9 år

Denna modell omfattade 20 observerade barn i undersökningen. Dessa var organiserade i mycket stora barngrupper. Det var 40 barn i genomsnitt per grupp men med stor variation (s.d. 11.6). Många olika vuxna ansvarade för aktiviteterna, över 4 i genomsnitt. Verksamheten var rörlig. Barnen deltog i många olika gruppkonstellationer och byten av grupp. Det var få timmar i storgrupp. Även många lokalbyten förekom. Beslutsmönstret vad gäller aktiviteter var lika för sex- och sjuåringar, i båda åldersgrupperna bestämde vuxna cirka hälften och barnen hälften av aktiviteterna under skoltid. Inga observationer har alltså gjorts av tillfällena när barn och vuxna beslutade tillsammans. Kännetecknande för denna modell är stora grupper, många vuxna och stor rörlighet i den pedagogiska verksamheten. Beslutsmönstret tyder på att den pedagogiska verksamheten var antingen helt vuxenstyrd eller helt barnstyrd vilket kan innebära att man tillämpade en "skolmodell" i vissa aktiviteter och fritt val eller "fri lek" i andra aktiviteter.

Modell 7-9 år

Denna modell omfattade endast 8 observerade barn. Det var 20 barn i genomsnitt i de 4 grupperna med liten variation (s.d. 2.9). Relativt få vuxna ansvarade för aktiviteterna och det var få vuxenkontakter vilket visat sig ha samband med låg personaltäthet. Det förekom sällan byten av gruppkonstellationer men ej heller många timmar i storgrupp. Barnen hade många kamratkontakter men och det var samma kamrater och få kamratbyten. Man bytte ej heller lokaler särskilt ofta. Beslutsmönstret var ganska traditionellt vuxenstyrt, 75 % av aktiviteterna var beslutade av vuxna och 13 % av barnen själva. Generellt kännetecknande för denna modell (sammanhållet lågstadium) är få barn med stor åldersspridning vilket ofta är fallet i skolor på landet. En närmare analys av uppgifter om skolornas belägenhet kan ge information om detta.

Annan modell

Denna modell omfattade 21 barn, 11 sexåringar och 10 sjuåringar. Grupperna var inte stora, gruppstorleken var i genomsnitt 19 barn med stor variation (s.d. 6.9). Modellen kännetecknades av stor rörlighet. Det var många byten av aktiviteter, byten av kamrater och byten av lokaler. Det var få aktiviteter i storgrupp. Beslutsmönstret var olika för sex- och sjuåringarna och mera vuxenstyrt för "skolbarnen" vilket tyder på att sex- och sjuåringar inte gjorde saker tillsammans. Vuxna bestämde 60 % av aktiviteterna för sjuåringarna, mot 27 % för

sexåringarna. Denna modell kan även omfatta verksamheter där förskoleklassen ingår i daghemsverksamhet.

Kommentar

Resultatet tyder på att en ökad åldersblandning medför större rörlighet för barnen, dvs. det förekommer fler byten av aktiviteter och kamrater. Det förekommer fler kontakter med vuxna men också mer smågruppsorganisation. Det finns en tendens till att barn ges fler tillfällen till egna beslut i åldersblandade grupper men detta är inte ett genomgående drag. De traditionella organisationsformerna, förskoleklass och år 1, ser ut att bevara de traditionella relationerna mellan barn och vuxna och det arbetssätt som av tradition dominerat i dessa båda verksamhetsformer. Det förefaller vara en mer traditionell sexårsverksamhet respektive nybörjarundervisning när sex- respektive sjuåringarna inte ingår i åldersblandade grupper.

Studenternas skattning av vissa variabler inom det insamlade materialet

I den följande texten tas upp en diskussion kring några av de bedömningar som de studerande gjort av den verksamhet de observerade barnen ingår i. De studerande hade i uppgift att uppskatta/bedöma verksamheten ur flera aspekter och utifrån hur den tedde sig för de barn som observerats. Dessa uppskattningar gjordes efter det att de studerande hade utfört sin första analys av materialet samt efter det att den verksamhetsförlagda utbildningen var avslutad. Det innebär att de studerande hade en lång tidsperiod att grunda sina skattningar på. Utgångspunkt för skattningen var huruvida det var en för verksamheten vanlig dag samt hur dagen var för det observerade barnet, rofylld eller splittrad. Övriga komponenter som bedömdes var barnets trivsel, hur man bedömde att barnets lekbehov tillfredsställdes, verksamhetens kontinuitet, personalens trivsel samt vilket arbetssätt som dominerat dagen. Eftersom endast blivande förskollärare bedömde sexåringar och blivande grundskollärare bedömde sjuåringar kan olikheter i synsätt påverka resultaten. Det innebär att inga generella slutsatser kan dras.

Skalan var femgradig. Det som redovisas här är dels medeltal och spridningar vad gäller de tre variablerna, *barnets dag*, *lektillfredsställelse* och *vilken metodik som förekommit mest frekvent*, dels hur många procent som markerat varje skaltag i förhållande till variablerna och barnens ålder.

Tabell 20. Uppskattning av barnets dag, tillfredsställelse av lekbehov, dominerande arbetssätt. Medeltal och spridning.

Värdering/bedömning		Sex år		Sju år	
1	5	M	Sd	M	Sd
Barnets dag		3.6	0.9	3.6	0.9
Splittrad	Rofylld				
Lekbehovet tillfredsställs		4.0	0.9	3.4	1.0
Inte alls	I hög grad				
Dominerande arbetssätt		2.3	1.1	4.2	0.8
F	G				

Barnets dag

De studerande bedömde att barnets dag var en ganska behaglig dag med variationen 2.7 till 4.5. Detta indikerar i och för sig en stor variation som är lika för de två åldersgrupperna. Vissa extremvärden finns. När det gäller barnets trivsel kan vi se att både sex- och sjuåringarna anses trivas bra i respektive verksamhet.

Tabell 21. Uppskattning av barnets dag och trivsel i verksamheten i procent och fördelat på ålder

Dåligt	1	2	3	4	5	Bra
-94	0%	3%	14%	42%	41%	
-93	0%	2%	15%	41%	42%	

På denna variabel finns en stor likhet mellan de värden som gäller hur barnet har det och de studerandes bedömning och barnens åldrar. Både sex- och sjuåringarna bedöms trivas i verksamheten oberoende av i vilken verksamhet de ingår. Här har vi inte tittat på organisationsform men det är möjligt att göra en sådan analys.

Lektillfredsställelse

Leken är, som vi nämnt tidigare, omdiskuterad i förhållande till reformens intentioner och dess praktik. Hur ser det ut i de observerade verksamheterna? De studerande hade i uppgift att även uppskatta lekens omfattning i förhållande till barnens behov. Bra respektive dåligt är extremerna på skalan 1 – 5.

Tabell 22. Hur barnets behov av lek tillgodoses fördelat på ålder och i procent

Dåligt	1	2	3	4	5	Bra
-94	1%	7%	19%	37%	36%	
-93	1%	23%	21%	45%	10%	

Vad beträffar om barnets lekbehov blev tillfredsställt bedöms detta ske i hög grad. För sexåringarna är bedömningen mera positiv än för sjuåringarna.¹¹ En ”snabbtitt” på några observationer visar på organiserade lekar, konstruktionslek som lek med Kapplastavar samt rasternas olika lekar. Till detta kommer mer av fri lek under fritidshemstiden. Men här bör vi gå in i de olika observationerna för att få mer kunskap.

Här finns också en skillnad mellan blivande förskollärare och grundskollärare. Fler blivande grundskollärare menar att sjuåringarnas lek inte fått tillräckligt utrymme medan blivande förskollärare har en något avvikande mening.

Den dominerande metodiken

Tabell 23. Dominerande pedagogiskt arbetssätt fördelat på ålder och i procent.

Förskolans metodik	1	2	3	4	5	Grundskolans metodik
-94	30%	30%	21%	19%	0%	
-93	0%	1%	14%	48%	37%	

När det gäller vilket arbetssätt som var det dominerande finns en tydlig skillnad till förmån för den metodik som tillhör ”den egna” verksamheten. Blivande förskollärare bedömde att förskolans metodik gällde för sexåringarna och i förskoleklassen. På motsvarande sätt bedömde de blivande grundskollärarna att grundskolans metodik gällde för grundskolan. Spridningen var 1.1 för sexåringarna respektive 0.8 för sjuåringarna. Resultaten kan tyda på att det finns mer av grundskolans metodik som används för sexåringarna än förskolans för sjuåringarna. Högsta värde för förskolans metodik var 3.4 medan lägsta för grundskolans metodik var 3.6, dvs. hela tiden över medeltalet 3. Om vi tittar på frekvensen i förhållande till skalans fem steg ser vi att det finns en skillnad på så sätt att fler blivande förskollärare bedömer att mer av verksamheten under skolda-

¹¹ Vi har dock inte gett någon definition av vad lek innebär varför det kan tänkas att de studerande bedömt lek på något olika sätt.

gen/skoltid var präglad av grundskolans metodik än av förskolans. Vi kan t.ex. se att 1% av de blivande grundskollärarna menar att sjuåringarnas verksamhet präglas ganska mycket av förskolans metodik medan 19% av de blivande förskollärarna menar att sexåringarnas dag präglas av grundskolans metodik. Även här skulle det vara intressant att kunna se på och jämföra de olika organisationsformerna.

När det gäller lokalerna visar genomsnittsbedömningen av lokalernas ändamålsenlighet ett medelvärde på 3.4 respektive 3.6 med variationen 1.1 i båda grupperna. Bedömningarna är i stort de samma för båda verksamheterna men något lägre för sexåringarna. Vi har också tittat på dessa variabler och kön men inte funnit några skillnader i förhållande till om det gäller flickor eller pojkar och inte heller i förhållande till ålder och kön.

DISKUSSION

Vårt uppdrag från Skolverket och FÖSK-projektet var att genomföra en kartläggning av hur främst sex- och sjuåringars dag i integrerade verksamheter ter sig i relation till olika organisationsformer. Fokus i studien har varit barnens aktiviteter, kontakter med andra barn och vuxna och verksamhetens organisation. Med utgångspunkt från dessa data har vi gjort en beskrivning av hur verksamheten visar sig i det barnet gör i relation till olika organisationsmodeller. Till intentionerna bakom integrationsreformen hör att barnen oberoende av ålder och formell hemvist skall kunna få möta ett bredare utbud av erfarenheter än de annars möter. Detta gäller både sexåringar och grundskolans barn. Sexåringar skall möta andra utmaningar i sin lärandemiljö än det den traditionella förskoleverksamheten ger, liksom att sjuåringar skall kunna bearbeta upplevelser genom skapande verksamhet och lära i samarbete med barn i olika åldrar. Barn i olika åldrar kan därmed ges fler tillfällen till att samarbeta och träna sin sociala kompetens vilket påverkar deras lärande vilket framgår av forskning under senare år (Williams, Sheridan och Pramling Samuelsson 2000). Men vilka konsekvenserna av olika organisationsmodeller har för barnen är dåligt undersökt hittills. Denna beskrivning kan förhoppningsvis bidra med ny kunskap men också inspirera till nya och fördjupade studier av området.

Det vi presenterat i denna studie omfattar dels den organisatoriska kontext som utgör en viktig del av integrationen dels beskrivning av hur barnens vardag kan ta sig uttryck i de olika organisationsformer av integration av förskola och grundskola. De data vi presenterat ger en viss fingervisning om att olika villkor råder för sex- och sjuåringar beroende på vilken typ av miljö de befinner sig i när de ingår i någon form av integrerad verksamhet. En viktig fråga att ställa är om det finns plats för både "ett förskolebarn" och "ett grundskolebarn" i de integrerade verksamheter vi studerat?

Observationerna är utförligt och noggrant genomförda men varierar i detaljrikedom och tolkning av vissa begrepp. Därför ger de statistiska beräkningarna främst en uppfattning om verksamhetens struktur men samtidigt ledtrådar till frågeställningar som kan undersökas med hjälp av det omfattande observationsmaterialet som utgör en rik källa till kvantitativa bearbetningar och analys av det pedagogiska innehållet och kontaktmönster i den dagliga verksamheten.¹²

¹² Se Lundström, Marita. (2002). Sex- och sjuåringars aktiviteter i integrerade verksamheter. Magisteruppsats i pedagogik vid Göteborgs universitet. Denna uppsats bygger på det datamaterial som samlats in inom denna studie.

Genom att uppgifter om både organisatoriska förhållanden och det pedagogiska innehållet finns tillgängliga för att stort antal barn och skolor kan jämförelser och samband beräknas som belyser betydelsen av de olika formerna av "integring" för det pedagogiska arbetet i skola och förskoleklass. Det insamlade materialet tyder på en stor variation både inom och mellan de olika formerna. Genom mer detaljerade analyser kan denna variation beskrivas och ge kunskap som vanligtvis är svår att erhålla genom enstaka fallbeskrivningar. T ex kan några verksamheter från varje organisationsmodell studeras närmare och kompletteras med kvalitetsbedömningar som ger en helhetsbild av det pedagogiska arbetet i gruppen.

En fortsatt bearbetning av de data som samlats in kan även ge en tydligare helhetsbild av förhållanden på kommunal och lokal nivå som kännetecknar de olika organisationsformerna såsom i vilken typ av socialt område skolan ligger, skolans ledning och förhållanden som kännetecknar verksamheten närmast barnet såsom personalens utbildning, innehåll i olika aktiviteter, frekvensen invandrarbarn etc. Observationsmaterialet ger många möjligheter till fortsatta kvalitativa analyser.

Frågor som kan ställas är t ex: Skiljer sig innehållet i gemensamma aktiviteter mellan olika organisationsmodeller? Vilka typer av aktiviteter har olika kategorier av vuxna ansvar för och vilka roller har vuxna i olika organisationsmodeller? Vad kännetecknar mycket "rörliga" miljöer där barn har många kontakter med både kamrater och vuxna? Vilka möjligheter har barn att samarbeta och lära känna varandra i miljöer där gruppkonstellationer växlar ofta? Hur ser sex- och sjuåringarnas dag ut i miljöer med upp till 60 barn i hemvistgruppen? Skiljer sig verksamheten i de olika organisationsmodellerna i pedagogisk kvalitet?

Undersökningen gjordes utifrån en önskan (ambition/syfte) att beskriva olika integrationsmodeller från ett barnperspektiv. Det är också utifrån ett sådant perspektiv som beskrivningar och analyser i första hand gjorts. I materialet finns emellertid också beskrivningar av de vidare sammanhang som utgör barnens vardagsvillkor. I en fortsatt beskrivning och analys kan dessa dock bearbetas vidare från ett verksamhetsperspektiv.

Slutligen

Ett stort tack riktas till alla de studenter som samlat in underlaget för denna studie och genomförde den första kategoriseringen och därmed möjliggjort kartläggningen. Ett tack också till de lärare i lärarkunskap/didaktik som bidragit vid kategorisering av materialet.

Referenser

- Ahlstrand, E. & Granström, K. (2000). *Kollegiala samtal ur ett arbetslags- och integrationsperspektiv. I Rapport till regeringen juni 2000. Integration förskoleklass – grundskola – fritidshem*. Stockholm: Skolverket.
- Ahrnqvist, A. (1999). Utveckling i förskoleklassen ur ett verksamhets- och barnperspektiv. I *Rapport till regeringen. Integration förskoleklass- grundskola*. Stockholm: Skolverket.
- Ahrnqvist, A. (2000). Utvecklingen i förskoleklassen ur ett verksamhets- och barnperspektiv. I *Rapport till regeringen juni 2000. Integration förskoleklass – grundskola – fritidshem*. Stockholm: Skolverket.
- Davidsson, B. (1996) "Vi vill mer än vi ibland klarar." *Om samarbete mellan förskollärare, grundskollärare och fritidspedagoger*. Högskolan i Borås. Institutionen för pedagogik. Skrift nr 2.
- Davidsson, B. (1999). Skilda och gemensamma världar. Två lärares perspektiv på integrerad förskola-skolaverksamhet. I *Pedagogisk Forskning i Sverige 1999*. Årg. 4 Nr 2 s. 182-197.
- Johansson, I. (199). *Samarbete Effektivitet Kvalitet i integrerade verksamheter för sexåringar, skola och fritidshem*. Stockholm: FoU-rapport 1999:5.
- Haug, P. (1992). *Educational reform by experiment. Norwegian experimental educational programme for 6-year-olds (1986-1990) and the subsequent reform*. Stockholm: HLS Förlag.
- Kärrby, G. (1986) *22.000 minuter i förskolan. 5-6-åriga barns aktiviteter, språk och gruppmonster i förskolan*. Rapport nr 1986:09, Institutionen för pedagogik, Göteborgs universitet.
- Pramling Samuelsson, I. & Mauritzson, U. (1997). *Att lära som sexåring*. Skolverkets monografiserie. Stockholm: Skolverket.

Siegunsdotter Wiechel, A. (1994). Erfarenheter från lokala utvecklingsprojekt angående samverkan mellan förskola och skola. Särtryck av en expertbilaga ur *Betänkande av utredningen om förlängd skolgång*. SOU 1994:45. Malmö: Lärarhögskolan.

Skolverket. (1999). *Rapport till regeringen. Integrationen förskoleklass – grundskola*. Stockholm: Fritzes.

Skolverket. (2000). *Rapport till regeringen juni 2000. Integration förskoleklass – grundskola – fritidshem*. Stockholm: Skolverket.

Utbildningsdepartementet. (1998). *Läroplanen för det obligatoriska skolväsendet, förskoleklassen och fritidshemmet. Lpo 94 – anpassad till att också omfatta förskoleklassen och fritidshemmet*. Stockholm; Fritzes.

Williams, P., Sheridan, S. & Pramling Samuelsson, I. (2000) *Barns samlärande*. Stockholm: Skolverket.

English summary

Becoming a teacher:

Children in integrated school-practices. A study of activity and interaction in relation to the school-organization.

Background

Although several earlier national and international studies have described aspects of professional socialisation among student teachers, few have explicitly focussed on such processes within an integrated context. Very few concern training programmes with joint courses for students aiming at pre-school teacher's and compulsory school teacher's degree. Furthermore, studies of socialisation within contexts organised according to principles of professional integration have largely been conducted in settings where the integrated educational practice is based on voluntaries from the involved parts. As Swedish educational policy since 1991 prescribes integration of pre-school and compulsory school practice, explicit demands on universities and local communities to develop and organise efficient models for training and practice are at hand. The present project are an effort to reveal deeper knowledge about what premises and conditions are involved when two cultures of educational traditions meet. Particular attention is directed towards processes through which students and professionals, representing pre-school and compulsory school traditions, establish shared sets of knowledge, values and norms about learning and instruction. Such common frames for organising an integrated educational practice are assumed to form an important step towards a new, broader defined teacher role.

The project

The project "Becoming a teacher" started in the end of 1997 and will continue until the end of 2002. The overriding purpose is to identify and describe conditions for teacher socialisation during teacher training and in professional practice. Two empirical studies, each focussing on one main aspect of professional learning are conducted. One study examines a recently launched, integrated (pre-school teachers and primary school teachers) teacher training as context for teacher socialisation. The other investigates development and establishment of an integrated school practice among four teacher teams.

An integrated theoretical frame for socialisation is being used (Berger & Luckman, 1979¹³; Mead, 1976/1995¹⁴; Moscovici, 1984¹⁵). Briefly, this frame implies professional socialisation as being a dynamic, interactive, socially constructed process, which takes place in a socio-cultural context. Social interaction is regarded as a means for changing ideas about the teacher role as well as for maintaining established views. Established ideas as well as new ones are expressed, negotiated and confirmed through communication and action. Conditions for such interactions are contextual and can be defined in terms of temporary situations as well as cultural premises. Inter-individual as well as inter-group interactions are assumed to be involved in processes of constructing and/or reconstructing contents in the teacher role. Teacher socialisation, i.e. "becoming a teacher", takes place in interaction with fellow students, teachers, in-service supervisors and colleagues over a length of time, covering the years of university training and many years of professional work in educational settings. The present project illuminates issues that are likely to be at hand during some distances of the journey towards a teacher role within an integrated educational practice.

The project is inspired by an ethnographic research tradition, particularly as it has been developed within the educational sciences by Quarsell ¹⁶(1994). Data is collected from two different contexts; integrated teacher training and integrated pre-school/compulsory school practice. Fifteen students accepted for pre-school teachers training and fifteen accepted for compulsory school teacher training is followed during their education. Interviews, student's diaries, examination papers, evaluations, and reflections on the training and their future teacher role are collected and analysed over 2,5 years. Data from the integrated practice is collected through participant observations in daily work and conferences, and individual and group interviews. Four teacher teams in two schools participate in the study.

The project is expected to reveal deeper knowledge about socialisation processes in educational professions, particularly in contexts emphasising integrated models for organisation and content of educational activities. Furthermore, the project is organised in order to support links between educational sciences and

¹³ Berger, P.L. & Luckman, T. (1979). *Kunskapens sociologi. Hur individer uppfattar och formar sin sociala verklighet*. Stockholm: Wahlström & Widstrand.

¹⁴ Mead, G:H: (1976/1995). *Medvetandet, jaget och samhället från socialbehavioristisk standpunkt*. Lund: Argos.

¹⁵ Moscovici, S. (1984). The phenomenon of social representations. I R.M. Farr & S. Moscovici (Ed). *Social representations*. Cambridge University Press.

¹⁶ Quarsell, B. (1996). *Tillbaka till Pierce? Tankar och begrepp inom den pedagogiska etnografin*. Utvecklingspsykologiska seminariets skriftserie Nr 43. Pedagogiska institutionen, Stockholms universitet.

teacher training, for example through regular seminars for students, university teachers and in-service supervisors.

Instead of aiming for one final report from the project, we have decided to document the research process in a number of smaller working reports. In this first one, the project as it was outlined in the proposal is presented. It gives a detailed description of purpose, design, theoretical perspective and methods.

This report presents a study of how the daily classroom-work is organised in 89 integrated classes in 55 different schools. The study is based on observations and questionnaires. Teacher-training students collect the data during a period of in-practice training. Apart from a description of the daily school-activities, child to child interaction, child and teacher interaction, the report discusses about how the teacher teams organise their integration efforts and in what way pre-school and school traditions are embedded in the activities.

Borås, January 2003

Project staff:

Solveig Hägglund,
Birgitta Davidsson,
Marianne Dovemark,
Anita Eriksson,
Ann-Sofie Holm,
Marianne Strömberg,

Rapporter från Institutionen för pedagogik

1. Davidsson, B., Hägglund, S., & Kihlström, S. (1997/1999). *Projektet "Lära till lärare"*. Projektbeskrivning.
Högskolan i Borås, Institutionen för pedagogik.
Rapport nr 1, 1999.
2. Davidsson, B., Eriksson, A., Strömberg, M., Dovemark, M., & Hägglund, S. (1999). *Två blivande lärares reflektioner över mötet med lärarutbildningen. Projektet "Lära till lärare"*.
Högskolan i Borås, Institutionen för pedagogik.
Rapport nr 2, 1999.
3. Strömberg, M. (1999). *"Det finns gyllene dagar och stunder i lärarens arbete och det är dom som gör att man knogar på."* Åtta lärares upplevelse av tillfredsställelse i arbetet." *Projektet "Lära till lärare"*.
Högskolan i Borås, Institutionen för pedagogik.
Rapport nr 3, 1999.
4. Eriksson, A., Davidsson, B., & Hägglund, S. (1999). *Iaktta – handla – reflektera. Blivande förskollärare om yrkeslärande före och efter verksamhetsförlagd utbildning. Projektet "Lära till lärare"*.
Högskolan i Borås, Institutionen för pedagogik.
Rapport nr 4, 1999.
5. Davidsson, B., Dovemark, M., & Hägglund, S. (1999). *Vem blir lärare och varför? Utgångspunkter för en studie med fokus på lärarstudenters socio-kulturella bakgrund och dess betydelse för högskolestudier och yrkesval. Projektet "Lära till lärare"*.
Högskolan i Borås, Institutionen för pedagogik.
Rapport nr 5, 1999.
6. Kärrby, G. (2000). *Svensk förskola – Pedagogisk kvalitet med socialpolitiska rötter*.
Högskolan i Borås, Institutionen för pedagogik.
Rapport nr 6, 2000.
7. Szklarski, A. (2000). *Konfliktupplevelsens väsen. En empirisk-fenomenologisk studie bland ungdomar i två länder*.
Högskolan i Borås, Institutionen för pedagogik.
Rapport nr 7, 2000.

8. Davidsson, B. (2000). *Samling – en symbol för integration mellan förskola och grundskola?*
Högskolan i Borås, Institutionen för pedagogik.
Rapport nr 8, 2000.
9. Oudhuis, M. (2000). *Gunvors-projektet – En utvärdering av ett samarbetsprojekt mellan Gunnareds sjukhem, SAFs regionkontor och Volvo Lastvagnar.*
Högskolan i Borås, Institutionen för pedagogik.
Rapport nr 9, 2000.
10. Riestola, P. (2000). *Växtkraft Mål 4 – för långsiktig målmedvetenhet?*
Högskolan i Borås, Institutionen för pedagogik.
Rapport nr 10, 2000.
11. Strömberg, M. (2001). *Från yrkesmotiv till yrkesmotivation. Blivande lärares yrkesvalsmotiv som grund för socialisation in i yrket.*
Högskolan i Borås, Institutionen för pedagogik.
Rapport nr 11, 2001.
12. Eriksson, A. (2001). *Yrkeslärande ur ett dagboksperspektiv. En studie av blivande lärares dagboksskrivande och yrkeslärande under praktiken.*
Högskolan i Borås, Institutionen för pedagogik.
Rapport nr 12, 2001.
13. Holm, A-S. (2001). *Vem söker sig till lärarutbildningen och varför? – en studie av blivande förskollärare och grundskollärare vid Högskolan i Borås.*
Högskolan i Borås, Institutionen för pedagogik.
Rapport nr 13, 2001.
14. Holm, A-S. (2001). *Blivande förskollärares och grundskollärares syn på den integrerade lärarutbildningen vid Högskolan i Borås.*
Högskolan i Borås, Institutionen för pedagogik.
Rapport nr 14, 2001.
15. Szklarski, A. (2002). *Den kvalitativa metodens mångfald. Skilda ansatser - skilda tolkningsintentioner.*
Högskolan i Borås, Institutionen för pedagogik.
Rapport nr 15, 2002.

16. Fransson, A. (2002). *Nya villkor för lärandet i den högre utbildningen - om utmaningar för högskolans pedagogik.*
Högskolan i Borås, Institutionen för pedagogik.
Rapport nr 16, 2002.
17. Andersson, E. (2002) *Varför skriva yrkesdagbok!*
Högskolan i Borås, Institutionen för pedagogik.
Rapport nr 17, 2002.

Projektrapporter från Institutionen för pedagogik

1. Eriksson, A. (2003) *Samhällsuppdraget, yrkesutövandet och vetenskapliggörandet*.
Högskolan i Borås, Institutionen för pedagogik.
Projektrapport nr 1, 2003.
2. Davidsson, B., Holm, A-S., Reis, M., Kärrby, G., & Hägglund, S. (2003) *Barn i integrerade skolverksamheter*.
Högskolan i Borås, Institutionen för pedagogik.
Projektrapport nr 2, 2003.

Rapporter från Pedagogiskt centrum

1. Lönn, A. (1999). *Pedagogisk handledning vid högskola. En studie av pedagogisk handledning vid Sektionen för Väg- och Vattenbyggnad Chalmers Tekniska Högskola.*
Högskolan i Borås, Pedagogiskt centrum.
Rapport nr 1, 1999.
2. Lönn, A. (2000). *Vad förväntas av/väntar handledare och studenter? En enkätstudie om handledares och studenters förväntningar på varandra inför examensarbetet, om deras förväntningar uppfyllts, samt deras beskrivningar av handledningens förlopp.*
Högskolan i Borås, Pedagogiskt centrum.
Rapport nr 2, 2000.

Från och med 2001-01-01 övergår Pedagogiskt centrum till en egen enhet: Centrum för lärande och undervisning.

Skrifter från Institutionen för pedagogik

1. Davidsson, B. (1999). *"Vi vill mer än vi ibland klarar."* Om samarbete mellan förskollärare, grundskollärare och fritidspedagoger. Högskolan i Borås, Institutionen för pedagogik. Skrift nr 1, 1999.
2. Eriksson, A., & Haverlind, A. (2000). *"Dä kommer luft inne mä"*. En etnografisk studie av förskolebarns lärande inom naturvetenskap, miljö och teknik. Högskolan i Borås, Institutionen för pedagogik. Skrift nr 2, 2000.
3. Jenslöv, T. (2000). *Hur arbetar förskollärare med bråkiga barn?* Högskolan i Borås, Institutionen för pedagogik. Skrift nr 3, 2000.
4. Karlsson, H., & Wademyr, P. (2000). *Lära för livet. Förskollärares uppfattningar om barns lärande.* Högskolan i Borås, Institutionen för pedagogik. Skrift nr 4, 2000.
5. Holm, A-S. (2000). *Hobergskolan. Beskrivning och utvärdering av ett skolprojekt i Vårgårda kommun.* Högskolan i Borås, Institutionen för pedagogik. Skrift nr 5, 2000.
6. Davidsson, B., & Boglind, A. (2000). *Att skriva yrkesdagbok. En möjlighet för den reflekterande pedagogen.* Högskolan i Borås, Institutionen för pedagogik. Skrift nr 6, 2000.
7. Davidsson, B. (2002) *Föreställning om kön som idé, innehåll och arbetsformer i förskolans och skolans läroplaner 1980 – 1998.* Högskolan i Borås, Institutionen för pedagogik. Skrift nr 7, 2002.
8. Lategan, S. (2002) *Three Dimensions of Professional Development - A Qualitative Study of Professional Development among Distance Educators* Högskolan i Borås, Institutionen för pedagogik. Skrift nr 8, 2002.

9. Lategan, S. (2002) *Mentoring in Swedish Teacher Education*.
Högskolan i Borås, Institutionen för pedagogik.
Skrift nr 9, 2002.
10. Lategan, S. (2002) *Reflections on Activity*.
Högskolan i Borås, Institutionen för pedagogik.
Skrift nr 10, 2002.
11. Flobrant, D. (2002) *Skolelevers arbetsmiljö sett ur ett hälsoperspektiv*.
Högskolan i Borås, Institutionen för pedagogik.
Skrift nr 11, 2002.

Skrifter om skolutveckling

1. Dovemark, M., Sörensson, K., & Appelqvist, R. (1999). *Den framtida lärrollen – Flexibel organisation och arbetsformer. Ett arbetslagsutvecklingsprojekt.*
Högskolan i Borås, Centrum för skolutveckling.
Skrift nr 1, 1999.
2. Hermansson Adler, M., & Larsson, P. (1999). *Piloter för lokal skolutveckling. Ett projekt till stöd för kompetensutveckling av skolans personal*
Högskolan i Borås, Centrum för skolutveckling.
Skrift nr 2, 1999.
3. Lönn, A. (1999). *Uppföljning, utvärdering, kvalitetssäkring. Rapport om ett utvecklingsprojekt.*
Högskolan i Borås, Centrum för skolutveckling.
Skrift nr 3, 1999.
4. Brorman, A. (1999). *Möjligheternas möte? Rapport om ett utvecklingsprojekt. En förändrad lärroll – arbetslagets praktiska vardagsarbete med fokus på barns läs- och skrivutveckling och tematisk undervisning.*
Högskolan i Borås, Centrum för skolutveckling.
Skrift nr 4, 1999.